

מב הלכות מכירה ומתנה ושליח ואפוטרופוס

זין הנותן מעות לחבירו לקנות לו^{קק} קרקע או ממלמלין^{קק} והלך וקנה לעצמו במעות שלו^{קק} הרי זה רמאי. ואם המוכר אינו מתרצה^{קק} למכור למשלח מותר לקנות לעצמו. ומכל מקום צריך להודיע תחלה למשלחו^{קק} כדי שלא יחשדנו^{קק}. ואם חושש שמא בתוך כך יקדימו אחר אינו צריך להודיעו^{קק} תחלה אלא אחר כך^{קק}. ואם קנה במעות המשלח חייב ליתן לו המקנה אף על פי שקנהו לעצמו^{קק}.

הלכות אונאה וגניבת דעת

דיני אונאה וגניבת דעת וכו' ל"ב סעיפים:

א אסור לאדם להנות את חבירו בן במקחו^א ליקח כולל ממה שהוא שוה אפילו פרוטה אחת^ב בין בממכרו למכור ביוקר ממה שהוא שוה אפילו פרוטה אחת ואם הונה עובר בלא תעשה^ג. שנאמר^ד ובי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תנו איש את אחיו. ולא יאמר שמא שוה כך וכך במקום פלוני או לזמן פלוני ישוה כך כי אין בזה הדיבר אלא מקומו ושעתו^ה:

ב עבר או מעהו והונה חייב להחזיר האונאה אם היא שתות שיווי מקח כגון שמכר שוה שש בשכע או שקנה שוה שש בחמש או שהיא שתות מעות כגון שמכר שוה חמש בשש או שקנה שוה שבע כשש^ו. אבל אם אין בה לא שתות שיווי מקח ולא שתות מעות אין צריך להחזיר^ז לפי שכן הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולים לבזק דמי המקח בצמצום^ח ודרך העולם למחול מעות עד שתות^ט אם המעות הוא בשיווי המקח^י ולא במדה ומשקל ומנין^{יב} הסחורה או המעות^{יג} כמו שיתבאר^{יד}:

ג אבל לבתחלה חייב להודיעו מעותו^{טו} אפילו על פרוטה אחת^{טז} ולא יונה אותו. ואף שיש להסתפק^{יז} ולומר שכל פחות משתות אין שם אונאה עליו כלל אלא דרך מקח וממכר הוא כי לפעמים הלוקח הפך במקח ומוסיף עליו דמים יותר משיווי ופעמים

ז משנה ובריתא ב"ב דף ע"ח ב כותלת דשטאל (בין שתות מקח בין שתות מעות). רבא ג, ב (שתות קנה ומחזיר אונאה). מור וש"ע סי' רכ"ב.
ח רבא שם (פחות משתות נקנה מקח). מור וש"ע שם ס"א.
ט רש"י קדושין נ"ב, ב ד"ה תויר. רא"ש פ"ד סי' כ ד"ה גופא. מור סי"ה. סמ"ע סי' כ.
י גמרא נ"ט, ב (מהולל). רמב"ם שם ה"ג (דרך הכל למחול בן). רא"ש וזור שם. סמ"ע שם.
יא רש"י קדושין שם. סמ"ע סי' רלב ס"א.
יב רבא קדושין שם. מור וש"ע סי' רלב ס"א.
יג רמב"ם הל' מכירה פמ"ו ה"ב. מור וש"ע שם י"ד מעוף ה.
טו רא"ש ב"מ פ"ד סי' כ ד"ה גופא. מור וש"ע סי' רכו ס"ג.
טז כדלעיל ס"א.
יז ראה לקמן ס"ב'כ' בצנינים (המעם שלא פשט הרא"ש ספיקו מתניי לוד שבשמיני נ"ט, ב).

קלג ברייתא קדושין ט"ז, א. מור וש"ע סי' קפג ס"ב.
קלד רמב"ם הל' מכירה פ"ז הל' ש"ע שם.
קלה כולקטן בחמש המעוף.
קלו ראה סמ"ע ס"ק ג.
קלז גמרא שם. מור וש"ע שם.
קלח ראה רש"י שם ד"ה ומקשינן. סמ"ע שם ס"ק ד.
קלט גמרא שם. מור וש"ע שם.
קמ רמב"ם שם הל"א. ש"ע שם.
קמא חז"נים שם הל"ב. בעל העיפור בשלישות מוזן (נד, א). ומבין קדושין שם. מור וש"ע שם ס"ג.
א משנת ב"מ נ"א, א. מור וש"ע סי' רכו ס"א.
ב לוי ב"מ נ"ה, א. רא"ש שם פ"ב סי' כ ד"ה נגז' וליתני, כשם הרמ"ה. טור סי' רכו ס"ב. רמ"א שם ס"ה. וראה לקמן ס"ג אם ההררים אמורים גם בפחות משתות.
ג רמב"ם הל' מכירה פ"ב הל' ג"א. מור וש"ע שם ס"א.
ד ויקרא ה', יד. גמרא שם. סמ"ע שם ס"ק א.
ה רבנו ירוחם במישרים נתיב טו ח"ג (ג), ב"י ס"ט.
ו רמב"ם הל' מכירה פ"ב הל"א.

הלכות אונאה וגניבת דעת

מג

שהמוכר מוּלֵל בממכרו מפני שאין חפץ זה ערב עליו או מפני שרחוק למעות ולכן עד שתות הוא בכלל דמי המקח ואין עליו שם אונאה כלל מכל מקום ירא שמים יחמיר לעצמו¹⁰ שלא יכנס לספק לא תעשה של תורה¹¹.

ואפילו אם המתאנה הוא תגר ובקי ביותר ואין דרכו למעות אין תולין האונאה אלא במעותו¹².

וצריך להודיעו מעותו ולפרש לו¹³ שאף ששזה כך וכך¹⁴ איני חפץ למכור או לקנות אלא ככך וכך ואין לך עלי כלום¹⁵:

ד' וכשמפרש כן מותר אף אם האונאה היא שתות או יותר¹⁶.

ואם האונאה שמתאנה המוכר היא גדולה כל כך בכדי שאין הדעת מועה כלל אין צריך לפרש לו כי ניכר הדבר שמוּלֵל בממכרו מפני דוחקו למעות¹⁷.

וכן בעל הבית המוכר¹⁸ כלי תשמישו ביוקר אין צריך לפרש שהדבר יודע לזקק שאילו לא הבית לו בדמים לא היה מוכר כלי תשמישו¹⁹. והוא שהלוקח יודע שזה המוכר הוא בעל הבית ולא תגר אבל אם אינו יודע צריך לפרש לו²⁰. ויש אומרים²¹ שאפילו ביודע שהוא בעל הבית אם האונאה יתירה על שתות צריך לפרש לו כי אין דרך בעל הבית למכור כליו ביותר משתות על שווין ויש לחוש להביריהם:

ה' וכל שיעור שתות שאמרנו אינו אלא במעות כשומת שיווי המקח שאין כל אדם יכול לצמצם בו ודרך העולם למהול עד שתות²² אבל אם היה מעות במדה או במשקל או במנעין הסחורה²³ אפילו פרומה אחת²⁴ יתירה חייב להחזירה לעולם²⁵ בכל ענין. אלא אם כן היתרון הוא בענין שאין הדעת מועה בו²⁶ כלל כגון במקום שנהגו למנות המעות שנים שנים ולא אחד אחד ומצא יתרון מטבע אחת או שלש או חמש וכיוצא בהם ממספר הנפרד שאינו זוג זוג שבוה אי אפשר לתלות במעות המנעין²⁷ אלא מתנה היא שנתן לו²⁸ כל היתרון²⁹ או שנכח וגול ממנו³⁰ כסום כזה ומתבייש להחזיר לו³¹ והבליע לו בחשבון או שאיש אחר גנב או גול ממנו ונתן לזה שיבליע לו בחשבון³² בין שהמעות הם דמי מקח

יח רא"ש שם.

יט ב"ח שם ס"ח (בספק אימור). וראה חקרי הלכות ד ה, ב.

כ חתום ונחרט וא, א סחכמים מור וש"ע שם ס"ד.

כא רא"ש שם (אם לא שפירש) פירשה שם ס"ק ה. ובלקמן ריש ס"ד (אף שיעור אונאה יוותר), ויש"נ.

כב סמ"ע שם ס"ק לפ.

כג ראה פתרי חושן נגבה והונאה פ"ו ס"ק לה.

כד ברייתא שם ב"מ נא, ב מור וש"ע ס"ו רבו סכ"א. וראה לקמן הל' מדות ומשקלות ס"ו.

כה רא"ש בתשובה כלל קב ס"ו ד (שאינו יכול לחזור). מור וש"ע שם ס"מ.

כו נגד"א שם נא, א (אין לו עליו אונאה). מור וש"ע שם סכ"ג.

כז רש"י שם ד"ה מבעל הבית, כשם השאליות פ"ו בהר שאילתא ק"ג (דהוי כמפרש).

כח רא"ש שם פ"ד ס"ו מה. מור וש"ע שם.

כט תוס' הובא ברא"ש שם, ובשו"ת שם ס"ו ג ד"ה ומה

שכתבת שאין.

ל כדלעיל סוף ס"ב, וש"נ.

לא רבא ב"מ נז, ב מור וש"ע ס"ו רלב ס"א. או מעות במנעין המעות, כדלקמן בסנה"ל, ולעיל שם. וראה גם לקמן פ"מ.

לב כדלעיל ס"א.

לג רמב"ם הל' מכירה פ"ו ה"ב (אפי' אחר כמה שנים). מור וש"ע שם. סמ"ע שם ס"ק ג.

לד רב וחתן טג, ב (בחלואה). מור וש"ע שם ס"ב (במכירה).

לה נגד"א שם סד, רע"א (בענישוריתא והגומשיתא). רא"ש שם פ"ח יב (כפי מה שנילץ לנגות באותו מקום).

מור ורמ"א שם.

לו רב נתמן שם. מור וש"ע שם.

לז סמ"ע שם ס"ק ו.

לח נגד"א שם סד, א. מור וסמ"ע שם ס"ז.

לט מור וסמ"ע שם.

מ נגד"א שם. מור וסמ"ע שם.

הלכות אונאה וגניבת דעת

וממכר בין פירעון חוב בין הלואה שהלוח המלוה ללוה ומצא בה הלוח יתרון כזה^א. אבל אם נתנו למנות אחד אחד כמו שנהגין עכשיו תולין כל היתרון כמעט במנין שמעה במנינו כמה פעמים כמספר היתרון^ב וחייב להחזיר לו לעולם^ג:

ז הנושא ונותן באמונה אינו חושש לאונאה^ד כיצד חפץ זה בכך וכך לקחתיו כך וכך אני משתכר בו^ה אף על פי שנתאנה בלקיחתו וכל המתאנה אינו רשאי להנותן אחרים בשביל כך^ו זה מותר שהרי זה כמפרש לו שלא יסמוך על שיווי המקח אלא על הדמים שקנה הוא^ז:

ז הנושא ונותן באמונה לא יחשוב הרע באמונה והיפה בשוויו^ח שאם קנה עשר יריעות בעשרה דינרים ויש בהן שאינן שוות דינר ויש בהן ששוות יותר לא יחשוב הרעות כל אחד בדינר והיפות בשוויו^ט ועל זה ימול הריוח שיתפשר עמו^י שאין זו אמונה אלא אונאה. רק יחשב הכל באמונה כמו שקנאן יחד. והוא שמוכרן גם כן ביחד אבל אם מוכר הרעות בפני עצמן והיפות בפני עצמן מוכרן בשווי^{יא} מלבד הריוח שנוטל כמו שמתפשר עמו:

ח הנושא ונותן באמונה מעלה לו על דמי המקח שכר הכתף^{יב} המולך מביטו לתנותיו^{יג} ושכר הגמול^{יד} ושכר הפונדק^{יה} אם הביא מעור אחרת וכן שאר כל הוצאות^{יז} וכוללם בדמי המקח^{יח} ועל זה ימול ריוח שנתפשר עמו^{יט} אבל שכר מירחא לא יכלול בדמי המקח^כ (כי הוא בכלל הריוח מן הסתם ברעת בני אדם שנוטל ממנו כמו שנתפשר עמו ולא בדמי המקח הואיל ולא הוציא מעות ומצא שאם כוללו בדמי המקח בסתם ואינו מפרש כן להלוקח אולי זה במטעה ומאנה אותו):

כ כשם שיש איסור אונאה במקח וממכר כך יש איסור אונאה בשכירות^{כא} ובחילוף מטבע^{כב}.

וכן אם הסלע חסרה שתות ממשקלה^{כג} יש בה איסור אונאה להוציאה בסלע יפה אם מוציאים הסלעים במנין ולא במשקל^{כד}. שאם מוציאים במשקל אפילו חסרה כל שהוא^{כה} עובר בלא תעשה אם מוציאה כיפה^{כו} שנאמר^{כז} לא תעשו עול במשפט במדה במשקל.

נו נחוקי יוסף שם (לא, סע"א).
 נז מור וש"ע שם.
 נח מור וש"ע שם. סמ"ע שם ס"ק מה.
 נט ברייתא שם (אינו נזמל). מור וש"ע שם (לא יעלה על דמי המקח).
 ס בעיא ואיפשטא ב"מ נו, ב. רמב"ם הל' מכירה פ"ג הי"ג. מור וש"ע סי' רכו ס"ה.
 סא רמב"ם שם הי"ח. מור וש"ע שם ס"ו.
 סב רמב"ם שם פ"ב הי"ח. מור וש"ע שם ס"ז.
 סג חשנה שם טא, ב כרבי שמעון. ר"ף שם (לא, ב). רמב"ם שם ה"י. דעת הא' בגור שם ס"ז. ש"ע שם ס"א.
 סד רמב"ם שם. מור וש"ע שם.
 סה מ"מ שם (בכל שהוא הוד). ש"ע שם. ובדלעיל ס"ח.
 סו רמב"ם הל' גנבה פ"ז ה"א (שעובר) ה"ט (אפילו מדה קמחה). מור וש"ע רס"ו רלא (שעובר). ובדלעיל הל' מורה ומשקלות סוף ס"א (בכל שהוא).
 סז וקרא יז, לה.

מא רב נחמן שם סג, ב מור וש"ע שם.
 מב תוס' שם סד, רמ"א. רמ"א שם.
 מג כדלעיל ריש המעקף, ש"ג.
 מד ברייתא נא, ב. מור וש"ע סי' רכו כ"ז.
 מה רמב"ם הל' מכירה פ"ג ה"ח. מור וש"ע שם.
 מז דא"ש בתשובה כלל קפ סי' ת. סוד וש"ע רמ"א סי' דגב ס"ה.
 מז ח"ס שם. ונחוקי יוסף (לא, א) ד"ה גמ', בשם ה"ח.
 מח ברייתא שם ב"מ נא, ב. מור וש"ע סי' רכו ככ"ח.
 מט ר"ח בתנ"י שם ד"ה לא. מור וש"ע שם.
 נ כדלעיל ס"ו.
 נא ברייתא שם (או זה וזה באמונה או זה וזה בשנה). תוס' שם (פירוש אם יגברם כולם יחד כו' אם ימור רעים לבדם כי יפס לבדם כו').
 נב ברייתא שם נא, ב. מור וש"ע סי' רכו ככ"ח.
 נג רש"י שם ד"ה גתול לו.
 נד ברייתא שם.
 נה ברייתא שם. מור וש"ע שם.

הלכות אונאה וגניבת דעת

מה

ויש אומרים¹⁰⁰ שלא אמרו שיעור שתות אלא בסחורה אבל מעות שלהוצאה ניתנו והחסרים אינם יוצאים כל כך אין דרך העולם למחול על הסרוגם אלא עד חצי שתות אבל מחצי שתות ואילך וחצי שתות בכלל¹⁰¹ דרך העולם להקפיד עליו ויש בו איסור אונאה ויש להחמיר כדבריהם.

אבל בפתות מחצי שתות מותר להוציאה לכתחלה ביפה¹⁰² הואיל ואין בו הפסד ככל לקבלה שגם הוא יוציאנה ביפה¹⁰³ מה שאין כן בפתות משתות בסחורה¹⁰⁴. וכל מי שאינו רוצה לקבל מוטבע שנחם פחות מחצי שתות אינו אלא נפש הרעה¹⁰⁵. והוא שיוצא בהוצאה על ידי הרחק¹⁰⁶ אבל אם אינו יוצא אפילו על ידי הרחק אסור להוציאה ביפה אפילו חסר מעט. ואם הוציאה והחזירהו לו אפילו אחר י"ב חדש¹⁰⁷ יש אומרים¹⁰⁸ שחייב לקבלו אם מכירו:

י וכל מטבע שנפחת ונחסר מחצי שתות ממשקלו אסור לקיימו בביתו¹⁰⁹ מפני שבקל מרמז¹¹⁰ בו¹¹¹ להוציאה ביפה (וכמו שאסרה התורה¹¹² להשהות מדה חסרה בכיתו שנאמר¹¹³ לא יהיה לך בביתך וגו' שלא יבואו לרמות בה כמו שיתבאר¹¹⁴). ולא ימסרו¹¹⁵ לאנס או לתגר מפני שמרמז בו אחרים¹¹⁶. ולא יעשנו משקל ולא יורקנו לתוך שברי כסף¹¹⁷ שהרי אסור לקיימו שמא יבא אחר וירמה בו להוציאו ביפה¹¹⁸. אלא יתוכנו או יקבנו באמצעו לתלות בצואר בתו אבל לא יקבנו מן הצד¹¹⁹ שמא יבא אחר ויהתוך מקום הנקב¹²⁰. ואם חסר עד שעמד על חציו כגון סלע שעמד על שקל ושקל שעמד על דינר ודינר על חציו מותר לקיימו¹²¹ שאו אי אפשר לרמות בו מפני שהפחת שלו ניכר לכל¹²². אבל אם

למדק פ"ט ופ"ו מהל' מכירה מה שכתב שם לדעת הרמב"ם שם הל' (כשנמצא מום במקח מחזירו אפילו אחר כמה שנים שיה' מקח מעות הוא. ועד"ו כאן בסמכ"ט כשאנו יוצא אפילו ע"י הדיק).

עו דמב"ט שם. וכ"ה דעת המור ושול"ע שם ס"ג לפירוש המ"ז שם.

עז ברייתא שם נב, א (שאמור לקיימה). נגמא שם רע"ב (כשפחתה כדי אונאה). רש"י שם (כשלא פתחה כדי אונאה לכל חד וחד כדאית ליה מותר לקיימה). מור ושול"ע ס"י רבו ס"ח (כדי אונאה). וברעה המ' דלעיל ס"ט (דהיינו חצי שתות).

עח מור ושול"ע שם.

עט רמב"ם הל' גנהב פ"ה הל' (לוצא בו כו').

פז דברים בה יד.

פא לקמן הלכות גדות ובשקלת ס"ג. וראת הל' גולה ק"א ס"ק ב. לקו"ש רכ"ז ע"ג 151 הערות 22-21.

פב אצ"ל: יבטנני.

פג ברייתא שם. רש"י שם ד"ה ולא חרם (אדם אנו). מור ושול"ע שם. וראה לקמן סמ"ב בצינים (שכאן וראים שהתגר כנס).

פד ברייתא שם ע"ב. רש"י שם ד"ה גזומותו (שברי כלי כסף). מור ושול"ע שם.

פה רש"י שם ד"ה מן הצד.

פו ברייתא ונגמא שם. מור ושול"ע שם.

פז רש"י שם. סמ"ע שם ס"ק ב.

פח ברייתא ונגמא שם ע"ב. מור ושול"ע שם.

פט רש"י שם ד"ה כסלע. מור ושול"ע שם.

סח רא"ש פ"ד דרמ"ט ס"י, יב, כנאביו) שם נב, א. מ"מ שם בשם הרמב"ן נב, א ד"ה הא דאמרן, כרבי יורה במשנה שם נא, ב. רמ"א ס"י רכו סמ"ז (הלכה). סמ"ע שם ס"ק כח (המקם).

סט רב פאט שם נב, א.

ע גמרא שם נב, רע"ב לפירוש השו"י שם ד"ה מוכרה בשיטה (כפה). תוס' שם ד"ה נותנת בשם הריב"ם.

דא"ש שם ס"כ ד"ה נפא. מור ושול"ע שם ס"ז. רמ"א שם סמ"ז.

עא רא"ש שם. מור וסמ"ע שם ס"ק מו.

עב כולעיל ס"ג.

עג חשוה שם פ"א, לפירוש הרא"ש שם, בשם הראב"ד (דסיפא מנייר בפתות משענר אונאה), ונחוקי יוסף

(לא, ב) ד"ה גמ' דאמ' דאמ' דאמ' כ"ס"ז ס"ז (שירישא וסיפא בחד סמכנע איירי, ומקשה מאבי (נב, א) דרישא מנייר בלא מני

לה לרב פאט נב, ג). (דסיפא מנייר בדסנו לה), שלא עיין שם הדיק הישב).

עד נגמא שם ע"ב (דסנו להו). רמב"ם הל' מכירה פ"ב ה"ב, והל' מעש שני פ"ד הל"ט (ע"י הדיק).

עה כשאנו יוצא אפילו ע"י הדיק (עיין הטעם בס"ז ס"ג, הדיק. דהוא הדין הכא (שפדעת הרמב"ם בהל' מכירה שם

בעיני יוצא ע"י הדיק לענין לאחר י"ב חדש, כמו לענין פחות משתות דלעיל). דאי משום אונאה (שכבאר אביי שם

דמיווי דלא סגי ליה, ונ"מ מואר במשנה ובגמרא שם, שאינו מחזיר אחר י"ב חדש, כי) נד ערב שבת סגי, אלא דאי (מ"ש הרמב"ם שצריך לתחזיר אפילו אחר י"ב חודש) משום דהו"ל סגי ככל (אפילו ע"י הדיק), עיין שם, ובמשנה

הלכות אונאה וגניבת דעת

עמד על פחות מחציו אסור לקיימו³³ מפני שאפשר לרמות בו והוציאו בחציו שהוא שקל או דינר או חצי דינר כיון שהם ממכעות היוצאים³⁴.

ומטבע שאין לוקחין אותו אלא במשקל מותר לקיימן בכל ענין שכל הלוקחו ישקלנו³⁵;

יא וכל דין אונאה אינו אלא בישראל³⁶ אבל נכרי³⁷ המטעה בשווי המקח או בשווי הממכע³⁸ אין צריך להודיעו מעותו שנאמר³⁹ אל תנו איש את אחיו או חזו ולא נכרי.

אבל אסור להמעותו⁴⁰ בין בשווי מקח⁴¹ בין בחשבון כמו שיתבאר בהלכות גולה⁴². וכן כל מרמה שבעולם אסורה במקח וממכר אפילו לנכרי כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אף על פי שהוא נכרי⁴³ שהרי זה מטעהו וגונב דעתו אם אינו מודיעו והרי זה כגונב ממנו ממון⁴⁴ ואסור מן התורה כמו שיתבאר בהלכות גולה⁴⁵;

יב ואפילו לגנוב דעתו בדבר שלא יגיע לו הפסד להנכרי אסור מדברי סופרים⁴⁶ כגון למכור לו כשר נכילה בחוקת שחומה⁴⁷. ואף לגנוב דעת הבריות בדברים⁴⁸ אפילו במלה אחת של שפת חלקות או גניבת דעת⁴⁹ או במעשה שמראה שעושה בשבילן ואינו עושה⁵⁰ אסור מפני שמחזיקים לו טובה בחנם⁵¹;

יג כיצד לא יפתה חבית יין העומרת להפתח מיד מפני שכבר מכרה להגוני⁵² (א) וזה

קונטרס אחרון

(8) עיני תוס' דף צ"ד סוף ע"ב א'. ולהסמיע³ צע"ג. אלא ודאי דכוונת הטור הפתוחות, רוצה לומר הנפתחות עתה, שהוא פותחן להגוני שמכרן לו כבר. וכ"מ ברא"ש² ע"ש. וכ"מ מלשון הטור שאינו פותחן בשבילו כו' אדעתיה שמכרן כו', ולא שפתחן. וכן הוא בהרי"א ברא"ש. וכן ברמזים ע"ש⁴:

צח מראסור לגנוב דעתו אפילו בדבר שאין בו הפסד, כדלקמן סי"ב. וראה אבני נזר א"ח סי' שכת אתו. ומה מנחת פתים ח"מ סי' רכו בס"י. הקרי הלכות ד פ. א. נעם אלעזר סי' ג. פתחי חושן נגבת והגואה פ"א ע' ח.

צט סעף ד.

ק רמב"ם הל' מבירה פ"ח ה"א. טור ושורש סי' רכח ס"ז.

קא ראה הל' מבירה פ"ח ה"א.

קב סעף א.

קג סמ"ק סי' רסב. וראה הקרי הלכות ד פ. ב.

קד חולין ד, א. רש"י שם ר"ה כנר שחומה (מראה שחומה בחוקת שחומה). רמב"ם הל' דעות פ"ב ת"ו (נבלה). והל' מבירה פ"ח ה"ג ואף על פי שהנבלה אצלו כשחומה). מור ושורש סי' רכח ס"ז.

קה ראה לקמן בס"י ואילך.

קו רמב"ם הל' דעות שם, והל' מבירה פ"ח ה"א.

קי מור ושורש שם.

קיב רש"י שם הל' מושב, וה"ל לא יסרהב, וה"ל ולא יפתח לו.

קכ ברייתא חולין ק"ט ד, א. מור ושורש סי' רכח ס"ז (הפתוחות). וראה ק"א.

צ חשונה כ"ח פ"ב מ"ז. גמרא שם. רמב"ם שם.

צא רש"י שם ד"ה בסלע וה"ל דינר הבא מסלע.

צב רבנו יוחנן במשיריש נתיב פ' ח"ג (לא, ג). רמ"א שם.

צג בכורות י"ג, ב. מור ושורש סי' רכו בס"י. וראה גם לעיל הל' מבירה פ"ח. לקמן הל' מדות ומשקלות סי"ב. הל' נקו ממנו ס"א.

צד תוס' ב"מ דף קט, א ד"ה לעבור. שח"ע סי' רגא ס"ק א.

צה שיש לו דיני אונאה (כדלעיל ריש ס"ט). ולענין מעות בחשבון, ראה לעיל סי' מ"ח (שאינו לזה דיני אונאה). לקמן בסמוך (שאסור להטעותו). הל' מדות ומשקלות סי' מ"ב (כ"ל). הל' גולה סי' ס"ד (שכשהגביר מעט מעצמו מותר). הנו"ב רתנא ע' 54.

צו ויקרא כ"ז, ד. בכורות שם. שורש שם. וראה תוס' וכמנ"ע שם (ברכות עומד).

צז רמב"ם הל' גנבה פ"ז ה"ח (בחשבון). והל' גולה ואברה פי"א הל' מודכי ב"ק פ"י רמז קת, בשם הראב"ה. רמ"א סי' שחמ סי' מ"ב (בחשבון). וכ"ל לקמן שם ושם (בחשבון).

ציונים לקונטרס אחרון

ד שכתב הטור דלא איבעי ליה לאסוקי אדעתיה שמכרם, ולא כתב: לאסוקי אדעתיה שפתחן (כיון דמיימי שפתחם עתה לפניו).

ה בקיצור פסקי הרא"ש שם: המכורות לתנוני,

א ד"ה הוא (דליכא פסידא כ"כ במה שפותחן כיון שהיו מכורות לתנוני).

ב סי' כ"ח ס"ק ט (שפירש שהן כבר פתוחות).

ג שם פ"ז סי' יח.

הלכות אונאה וגניבת דעת

סבור שפתחה בשבילו להשקרתו יין חזק ונפסד על ידו הפסד גדול שהרי חבית זו שפתחה תשאיר הסירה וימקלל יינה ויבא להחזיק לו טובה בחנם ^{ק"ב} (אלא אם כן הוא חביב עליו ^{ק"א} שהיה פתח בשבילו ^{ק"ב}) אלא צריך להודיעו שלא פתחה בשבילו ^{ק"ב} כי מן הסתם אין לו להעלות על דעתו שכבר מכרה להנוני. אבל ברבר שיש לו להעלות ברעתו שאינו עושה כשבילו ומטעה עצמו וסבור שעושה בשבילו ^{ק"ב} כגון שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבודו אין צריך להודיעו ^{ק"א} וכן כל כיוצא בזה:

יך לא יפציר בחבירו שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד ^{ק"א} (ואילו היה סועד לא היה מפציר בו ^{ק"א}). אבל בלא הפצר מותר לומר לו פעם ושתים בוא ואכול עמי אף על פי שאין דעתו שייאכל עמו כי זהו כבודו שמכבדו לאכול עמו ^{ק"א}. ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל ^{ק"א} (ואילו היה מקבל לא היה מרבה לו ^{ק"א}). אבל אם הוא חביב עליו ^{ק"א} כענין שהיה מרבה לו אם היה מקבל וכן אם היה מפציר בו לסעוד אם היה סועד אף על פי שיועד שעכשיו לא יסעוד ולא יקבל מותר להפציר בו לסעוד ולהרבות לו בתקרובת שאין זו גניבת דעת כיון שהוא חביב עליו באמת והוא מבקש באמת להנהותו ואין מונע מצדו אלא מצד חבירו שאינו רוצה נמצא שאם יחזיק לו טובה אינה בחנם).

אבל לא יאמר לו סך שמן מפק זה והוא ריקן ^{ק"ב} לפי שיועד בו שאינו רוצה לסך ^{ק"ב} (אף שאם היה רוצה ^{ב'}) לסך היה נותן לו שמן מכל מקום עכשיו אינו מבקש באמת להנהותו כי יש מונע מצדו ^{ק"ב} שהפק ריקן ואין בו שמן ויחזיק לו טובה בחנם וכן כל כיוצא בזה).

וכן לא יך לבית האבל ובידו כלי ריקן ^{ק"ב} לפי שיועד בו שאינו צריך לו (כי הרבה הביאו

קונטרס אחרון

(ב) ע"י תוס' דף צ"ד ע"ב ודריק. אבל מה שכתב הסמ"ע¹ צריך עיון, דבהדיא קתני בסופא דבשביל כבודו מותר². ולחלק בין כבוד שבסמ"ע סק"ח לכבוד שבברייתא³, וככבוד שבסמ"ע בין מלא לדריקן, הוא דוחק גדול, וצריך עיון⁴:

דגוב דעתו להחזיק לו טובה בחנם ככבוד שגון חלב מטרבה לו כן מותר. עיין שם ודריק. וכו"ה לעיל ס"ג (במסנר). וראה דרכי החיים, אמת ואמונה, חלקי בחיים ס"ב ח.
ק"ח סמ"ע שם ס"ק ח.
ק"ט ברייתא שם. מור וש"ע שם.
ק"ב כדלעיל (במסנר) (לענין לא יפציר). וש"ג.
ק"א נגמא שם ע"ב (לענין הבית יין, וכדלעיל ס"ג (במסנר)).
ק"ב ברייתא שם. מור וש"ע שם מ"ו.
ק"ג רש"י שם ד"ה לא יבא. סמ"ע שם ס"ק י.
ק"ד משמעות דתוס' שם סוף ע"ב. וראה ק"א.
ק"ה ברייתא שם. מור וש"ע שם.

ק"י רש"י שם ד"ה ולא יפתח. סמ"ע שם ס"ק מ.
ק"א נגמא שם. סמ"ע שם. וראה מ"ל תיגונים.
ק"ב תוס' שם ע"ב ד"ה ורא. ב"י שם ד"ה ואף לנגוב. סמ"ע שם. והמנעם יתבאר לקטן ס"ד (במסנר).
ק"ג ברייתא שם. מור וש"ע שם.
ק"ד תוס' שם ע"ב ד"ה אינה. מור וש"ע שם.
ק"ט נגמא שם ע"ב. מור וש"ע שם.
ק"ט ברייתא שם ג' א. מור וש"ע מ' רב ס"ו.
ק"ז כן היא כוונת תוס' שם ד"ה לא יסירבה (הואיל ויהיע שלא יתשה), דאם לא כן (שנפיש בפשטמו, שכל שידיע שלא יסעוד אמור, א"כ) תשום (שכתב רש"י) משום

ציונים לקונטרס אחרון

ט שהכבוד שבס"ק י (שמחלק בו בין מלא לדריקן) הוא רק ע"ד הכבוד שבסמ"ע ס"ק ח (שלא יתבזה כשרואים שאינו מכבדו), מה שאין כן הכבוד שבברייתא מותר אף בכלי ריקן.
י ראה דרכי החיים, אמת ואמונה ח"ב, חלקי בחיים ס"ק ג.

ו ד"ה הוא (שגם במקום שהוא חביב עליהם והיו באים לכבודו, מ"מ אם לא באו כלל בעבורו אסור).
ז ס"י רב ס"ק י (דמיויר שעושה כן בשביל כבודו ומ"מ אסור בכלי ריקן).
ח וכדלקמן בפנים בסוף הסעיף.

הלכות אונאה וגניבת דעת

לו כבר להברותו¹³⁰ בסעודה ראשונה שהאבל אסור לאכול משלו וכל העם מברין אותו¹³¹ וסבור האבל שגם זה הביא לו ויחזיק לו טובה בחנם כיון שעכשיו לא הביא כלום אף שהיה מביא לו אם היה צריך לו). ואם הוא עושה כן כדי לכבדו בעיני הבריות מותר¹³². וכן בכל דבר שעושה כדי לכבדו בעיני הבריות אין בו משום גניבת דעת:

מן לא ישלח לחבירו חבית יין ושמן צף על פיה¹³³ מפני שיסבור שהכל שמן ויזמין אורחים עליה ובטוח שיש לו שמן הרבה לצרכם¹³⁴ ונמצא מתבייש¹³⁵;

מן לא ימכור עור של נבילה כחוקת שהטמא¹³⁶ כי עור הנבילה אינו חוק כל כך כמו עור ההטמא¹³⁷ ונמצא ממעוהו¹³⁸;

יך אסור לאדם למכור לחבירו קרקע או מטלמלין שיש עליו עסק רדין לאיזה אדם עד שיודעו ללוקח שאף על פי שהאחריות עליו אין אדם רוצה שיתן מעותיו ויורד לדין ויהיה נתבע מאחרים¹³⁹;

יך אסור לפרכס את האדם ובהמה וכלים¹⁴⁰ העומדים להמכר¹⁴¹ אדם כגון עבד¹⁴² כגעני¹⁴³ שהוא זקן וצובע שער ראשו וקנו¹⁴⁴ כדי שיראה כחור¹⁴⁵ ובהמה להשקותה מי סובין שמנפחין אותה וזוקפין שערותיה¹⁴⁶ כדי שתראה שמנה¹⁴⁷. וכן אסור לקרד ולקרצף אותה כדי לזקוף שערותיה¹⁴⁸. והכלים אסור לצבעם שיראו חדשים¹⁴⁹ ואין השבא שמשיבחהם בצבע כמו העילוי שמעלה אותם בדמים¹⁵⁰ מפני שסוברים שהם חדשים¹⁵¹ ונמצא ממעה ומאנה. אבל חדשים מותר לצבעם כדי לפותם¹⁵² (וכן לפותם בשאר מיני יפוי¹⁵³ אפילו אם מתעלים בדמים יותר מן השבא שמשיבחהם¹⁵⁴ והואיל ואין כאן מעות ואונאה שהמוסף דמים בשביל יופיין מוחל הוא¹⁵⁵ מדעת):

יך אסור לנפח בקריבים¹⁵⁶ כדי שיראו שמנים ורחבים¹⁵⁷. ואסור לשרות בשר במים¹⁵⁸ כדי שילבין ויהא נראה שמן¹⁵⁹. ואם מנהג כל הקצבים לעשות כן והכל יודעים ממנהגם יש מי שמתיר¹⁶⁰ לפי שאין כאן אונאה כיון שהכל יודעים ממנהגם (ושומר נפשו ירחק מזה כי אף על פי כן יש לחוש שיסבור הקונה שהוא שמן באמת שהרי יש הרבה שמנים בעולם ובשביל כך עושים כן כל הקצבים):

קמב נמרא שם. רש"י שם ד"ה מיה דחירא. מור ושילע שם.
קמג מור ושילע שם.
קמד נמרא ורש"י שם ד"ה מוקפתא. מור ושילע שם.
קמה נמרא ורש"י שם ד"ה כנתקי. מור ושילע שם.
קמו מור וסמ"ע ס"ק מו.
קמז דש"י שם.
קמח נמרא ורש"י שם ד"ה בחתי. מור וסמ"ע שם.
קמט נמרא שם.
קנ חשנה ט"ו דערבין. וזהו נתיבין דש"י במה שכתב שהוא מחזק. וראה דרכי החיים, אמת ואמונה, הלקי בחיים ס"ק ד.
קנא רש"י שם.
קנב ברייתא ב"מ ס, ב. מור ושילע ס"י רכח ס"ט.
קנג רש"י בבית שם ד"ה ואין נפרזין. מור ושילע שם.
קנד ברייתא ב"מ שם. מור ושילע שם.
קנה רש"י שם ד"ה ואין שרין. מור ושילע שם.
קנו סמ"ע שם ס"ק מו.

קכו לבוש שם ס"י הובא בסמ"ע שם ס"ק יא.
קכז י"ד ס"י שגח ס"א.
קכח ברייתא שם. רש"י שם ד"ה ואם יש. מור ושילע שם.
קכט ברייתא שם. מור ושילע שם ס"י רכח ס"ח.
קל דש"י שם ד"ה ושמן.
קלא רש"י שם ד"ה ותקן. סמ"ע שם ס"ק יג.
קלב ברייתא שם. מור ושילע ס"י רכח ס"ח.
קלג רבנן גיטות שם. רש"י שם ד"ה פטרל. סמ"ע שם ס"ק יב.
קלד נמרא שם. וראה מ"מ וצוים.
קלה רחבים הל' מבורה פ"ט ה"א. מור ושילע ס"י רכו ס"ג.
קלו חשנה ב"מ ס, א. מור ושילע ס"י רכח ס"ט.
קלז רש"י שם ד"ה לא את האדם. מור ושילע שם.
קלח נמרא שם ע"ב. מור ושילע שם.
קלט רש"י שם ע"ב ד"ה ויבגן.
קמ ראה סמ"ע ס"ק ד.
קמא רש"י שם ד"ה צבעוה. מור ושילע שם.

הלכות אונאה וגניבת דעת

ממ

ב אסור לערב מעט פירות בהרבה פירות יפים שלא יהיו ניכרים בהם וימכור הכל בחזקת יפים^{קטז} ואפילו שניהם יפים אלא שאחד יפה מחבירו^{קטז}, וחדש וישן אסור לערב^{קטז} זה כזה וזה כזה^{קטז} כי הישן עושה קמח הרבה יותר מהחדש^{קטז} וחדש יפה ממנו אם הלוקח רוצה להכניסו לאוצר^{קטז} לשנו^{קטז}:

בא התגר מותר ליקח פירות טובים ורעים מכמה מקומות וליתנם במגורה אחת למכור ממנה^{קטז} אפילו אין הרעים ניכרים^{קטז} מפני מיעוטם או מפני שדומים לטובים כמראיתם לפי שהכל יודעים שהוא קונה ממקומות ויש במגורה שמוכרה ממנה תערובת טוב ורע ובחזקת כן קונים ממנו^{קטז}, ובלבד שלא יתכוין^{קטז} ליקח הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו הקול שהוא קונה הכל ממקום הטוב וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו^{קטז} בענין שאינו ניכר בו:

בב מקום שנהגו לערב מים ביין^{קטז} בין הגיתות^{קטז} שהיין תוסס^{קטז} והמים מתערבים בו יפה^{קטז} ונעשים יין מותר לערב כשיעור שדרבם לערב^{קטז} ולמכור בתם ואין כאן אונאה לפי שהכל יודעין שדרבם לערב כן ובחזקת כן קונים^{קטז}.

ומי שנתערב מים ביינו יותר מכשיעור שדרבם לערב או אחר הגיתות או במקום שלא נהגו לערב הרי זה לא ימכרו בחנות אלא אם כן הודיע לקונה^{קטז} שאו מותר למכרו בחנות (לקונים לשתות^{קטז}). אבל אסור למכרו לתגר אף על פי שמודיעו שמו ידמה בו אחרים^{קטז}:

בג וכל זה במקום שאין כל הקונים יין טועמים תחלה אבל במקום שנהגו שכל מי שקונה יין טועמו תחלה מותר לערב בו מים^{קטז} לעולם בענין שירגיש הטועמו^{קטז}.

ובמקום שאין הכל טועמין אסור לערב אפילו יין קשה כרך אחר הגיתות^{קטז} שהרך יותר טוב לשתות מהקשה וגם דמיו יקרה^{קטז}. אבל הרך בקשה מותר^{קטז}. ובין הגיתות

קעג רש"י במשנה שם ד"ה מקום שנהגו.
קעד משנה שם. מור וש"ע שם ס"ב.
קעה סמ"ע שם ס"ב כא (ע"ן שם שכתב (המעט שאמרו למכור לתגר) ויורה היתר כ"ו (התגר, כיון שלא נעשה העירוב בביתו). וצ"ע סמ"ע רכז ס"ח (דלעיל ס"א) שהתנגד [כ"א]נס. ותשובה הכי נמי לא פשט הרא"ש ספיקו שבס"י רכז ס"ו (דלעיל ס"ג), אם מותר לתחלה להונות בפתות (משותת) מתקרי לוד (שנבואר במשנה נמ", ב ששנתו על כך שיהיה להונות בפתות משעירי אונאה. אלא ודאי הישדים בתגר אפילו באופן האמור). וצ"ע.
קעו משנה שם. מור וש"ע שם.
קעז רבי אחא בברייתא שם בי"מ ב, א (לענין קשה כרך). מור סי' רכח ס"ב (אף לענין מים ביין). ב"י שם (הדוא הדין הוא המעט). ש"ע שם ס"ד.
קעח רש"י שם ד"ה כדבר הנמנע (ויכול להבחין). רמב"ם הל' מכירה פ"ח ה"ה (מנייש בו). ב"ח שם ס"ב (דוקא באופן האמור בנמנע שם; מנייה רדי מודע ידע). כאר' תולה שם (פירוש דוקא מים רבים).
קעט גמרא שם. מור וש"ע שם ס"א.
קפ ר"ד שם פ"ד ס"י. כג. מור ובמ"ע ס"ק יו.
קפא ר"ד שם ודור שם. רמ"א שם ס"ב (שנתור). סמ"ע שם (הדינו אפילו אחר הגיתות).

קנז משנה שם נגן. מע"ב. לפירוש הרא"ש שם פ"ד סי' כג. מור וש"ע סי' רכח ס"ב.
קנח סמ"ע שם ס"ב ה.
קנט משנה שם. מור וש"ע שם.
קס ר"ד שם. מור ורמ"א שם.
קסא רש"י שם ב, רע"א.
קסב ברייתא שם, לגרסת ולפירוש הר"ף שם (לג, א), והרב"ם הל' מכירה פ"ח ה"ה, וש"ע שם. וראה סמ"ע שם ס"ק ה.
קסג משנה פ, א. מור וש"ע סי' רכח סמ"ג.
קסד דלעיל סי' כ"ב (שכל האיסור הוא באין ניכרים).
קסה רש"י שם ד"ה התגר. מור וש"ע שם.
קסו משנה שם. מור וש"ע שם.
קסז רש"י שם ד"ה שלא יתכוין. מור וש"ע שם.
קסט משנה וגמרא שם בי"מ ב, א. מור וש"ע סי' רכח ס"ב.
קסז כג. שם. מור וש"ע שם.
קע רש"י שם ד"ה ובין תרות (לענין תערובת יין קשה כרך).
קעא מ"ז הל' מכירה פ"ח ה"ה. כאר' תולה שם אות פ.
קעב ברייתא שם (למחנה לשלש ולרבע). מור וש"ע שם.

הלבנות אונאה וגניבת דעת

מותר אפילו קשה כרך²⁹⁷ מפני שכשנתנין מעט קשה כרך בין הניתות הוא משבתו²⁹⁸ שמקיים²⁹⁹. אבל במקום שהכל מועמין תחלה מותר³⁰⁰ לערב לעולם²⁹⁹ בענין שירגיש המועמו:

בד אסור לערב שמרים בין²⁹⁷ או שאר משקים²⁹⁸ אפילו כל שהוא²⁹⁹ ולאמור כסתם. ומכל מקום אם קנה ממנו חבית יין שלימה כל מדה ככך וכך כשבא למדוד יבול לערב השמרים עם היין³⁰⁰ ומוכר לו הכל ביחד אם אין המנהג בעיר בהפך³⁰¹. אבל לא יערב בו שמרים מחבית אחרת³⁰² אפילו מכר לו שתיהן מפני ששמרי חבית זו מקלקלין יין שבתבית אחרת³⁰³:

בה מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין²⁹⁷ ומן הקמניות³⁰⁴ כדי שיראו יפים²⁹⁸ ללוקח ואינו כמטעהו לפי שזהו דבר הנראה לעינים²⁹⁹ ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שיום ויותר כשבול שהוציא מהם הפסולת³⁰⁰ וטוב לו להעלות בדמיהם כדי שלא יצטרך למרות ולכררם³⁰¹. ובלכר שלא יכרור העליונים ויניח הפסולת בתחתונים:

בז כל הפירות ותבואה וקמניות שיש בהן פסולת או מתלעות או עפרורית אפילו צורות ואבנים ומוכרין כמדה אין צריך לבררן אם נתערבו מאליהן²⁹⁷ שהרי הן נראין ללוקח²⁹⁸. ובלכר שלא יערב בידים²⁹⁹. לפיכך אסור לברור צרור מתוך חמוץ של חבירו שמפסדו חמין כמדת הצרור כשימכרן שיצטרך למדוד חמין תחת הצרור. ואם בירר ישלם לו הפסדו ולא יחזור הצרור לתוך החמין שהרי אסור לערב בידים אפילו כל שהוא³⁰⁰:

בז כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים²⁹⁷ שנאמר²⁹⁸ ולא תנו איש את עמיתו²⁹⁹ ויראת מאלהך זו אונאת דברים. וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון³⁰⁰ שזו

רכב סמ"ו.
קצג רש"י שם ד"ה של אמש. רא"ש שם. מור ולבש שם סמ"ו.
קצד חסונה שם כ"ב, א כחמנים. מור ושועי ס"ה רכב סמ"ו.
קצה מור ושועי שם.
קצו רש"י שם ד"ה לא יכור. מור ושועי שם.
קצז גמרא שם ע"ב, כרבי אחא בברייתא. מור ושועי שם.
קצח רש"י שם ד"ה מתיר. מור ושועי שם.
קצט רש"י שם. מור וכמ"ע שם ס"ב כג.
ר חסונה שם ע"א. רש"י שם ד"ה ומדום. מור ושועי שם.
רא ב"ב צג, ב. דצ, א. ומפני השעורים בה נתבאר במור ושועי ס"ה רכב.
רב סמ"ע ס"ה רכב ס"ק י.
רג רשב"ם שם צד, רע"א. רמב"ם הל' נכירות פ"ה ה"יג. מור ושועי ס"ה רכב ס"ב. סמ"ע שם.
רד גמרא שם. מור ושועי שם.
רז רמב"ם שם. מור ושועי שם.
רו חסונה ב"ח זח, ב. מור ושועי ס"ה רכב ס"א. ראה גם לעיל ס"ב.
רי ויקרא כה, י. ברייתא שם. סמ"ע שם ס"ק א.
רט ראה לקמן ס"ל.
רט גמרא שם. מור ושועי שם.

קפב חסונה שם (שנתר). רב נחמן שם (כין הניתות). מור ושועי שם.
קפג רש"י שם ד"ה ובין הניתות. רמב"ם שם. מור ושועי שם.
קפד רא"ש שם. מור וכמ"ע שם.
קפה גמרא שם. כרי אחא בברייתא שם (בדבר הנמנעם). רש"י שם (שארם מונעם קודם שלקח). רמב"ם שם (מנעו נכר). ש"ע שם. וברע"ל בריש הסעף לענין תערובת מים (במקום שחזגו), וש"י.
קפו ש"ע שם. גורסת חסמ"ע ס"ק ב. ובה"ש שם סוף ס"ב.
קפז חסונה שם כ"ב, א. מור ושועי ס"ה רכב סמ"ו.
קפח רמב"ם הל' נכירות פ"ה ה"ח (כין בין כשנמן). רא"ש ב"ב פ"ג ס"ה מו (שדון יין ושמן שדה). מור ושועי שם ס"ט.
קפט רמב"ם ושועי שם.
קצ גמרא שם (אבל נתון לו את שנתיו). רש"י שם ד"ה אבל נתון (של יין נעמו). רא"ש שם פ"ד ס"ה כג (קנה מנעו יין הריבך כך וכך מורה). מור ושועי שם סמ"ו (קנו מנעו חבית).
קצא רמב"ם שם ה"ב. מור ושועי ס"ה רכב ס"ב. סמ"ע שם ס"ג.
קצב ברייתא ס, א (לא יערב של אמש בשל יום). רש"י שם (דסתם יום ואמש משתי חביות). מור ושועי ס"ה

הלכות אונאה וגניבת דעת

נא

ניתנה להשבון וזו לא ניתנה להשבון וזו בממונו וזו בנפורה¹ והצועק על אונאת דברים גננה מדרוב לפי שהיא צער הלב וקרוב להוריד דמעות²:

בב כיצד היא אונאת דברים היו חמרים מבקשים ממנו תבואה לקנות לא יאמר לבו אצל פלוני והוא יודע שאין לו³ אלא שמתכוין לחתל בו דרך ביוון או בחמרים⁴. ואף על פי שיכול להתנצל לומר לו הייתי סבור שיש לך⁵ הרי זה דבר המסור ללב ועל זה נאמר ויראת מאלהך אני ה'⁶.

וכן לא יאמר לחבירו ככמה תמכור חפץ זה והוא אינו חפץ לקנותו⁷ או שאין לו דמים⁸ אלא שכוונתו להמעות את חבירו ואחר כך כשלא יקנה יכיר חבירו שנתכוין להמעותו ויצר לו⁹.

ואין צורך לומר שלא יאמר לו דברי קמור אף על פי שאין בהם גנות ודופי שיש בו עתה שהו אסור משום לשון הרע¹⁰ אלא שמוכר לו מה שכבר היה כגון אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשך הראשונים אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך¹¹. או שמוכר לו מה שהוא עתה שלא בלשון גנאי ודופי אלא בלשון תוכחה כגון אם היו יסורים באים עליו לא יאמר לו בדרך שאמרו חבירו לאיוב¹² הלא יראתך כסלתך וגו' זכור נא מי הוא נקי אבד וגו'. והם אמרו בן לאיוב לפי שהיה מצדיק עצמו ומרשיע מדת הדין¹³.

או שאומר דבר אחר שעל ידי זה ניכר גנותו של חבירו כגון אם נשאלה שאלה ברבר חכמה לא יאמר למו שאינו יודע כאותה חכמה מה תשיב ברבר זה או מה דעתך ברבר זה¹⁴. וכן כל כיוצא בדברים אלו¹⁵ שהם צער הלב¹⁶ אף על פי שאינו מחרפו כגנאי ודופי שיש בו עתה ואינו מכוונו בשם רע ולא מכייוו בדברים.

ואין צורך לומר המחרפו בדברי גנאי ודופי אפילו ברמז¹⁷ ואפילו הוא אמת אלא שאינו עון והטא אשר הטא בענין שראוי לבנותו על דרך שיתבאר¹⁸ שיש בזה איסור אונאת דברים מלבד מן איסור לשון הרע שהוא אפילו כשאומר בן שלא כפניו¹⁹.

וכן המקללו כפניו יש בו משום אונאת דברים לכד מאיסור קללה לשום אדם מישראל²⁰ שהוא אפילו שלא כפניו²¹ כמ"ש²² לא תקלל חרש:

רי רבי שמואל בר נחמני שם. מור ושוע' שם.
ריא ר' אלעזר שם. מור ושוע' שם.
ריב רמב"ם הל' מבירת פ"ד הל' ה'. מור ושוע' שם.
ריג רש"י נט. ב הל' ח'ין משערי אונאת.
ריד ברייתא שם כ"ג נה. ב. מור ושוע' ס' רכח ס"ד.
רטו כסף משנה הל' מבירת פ"ד הל' ה'. ב"ח שם ס"ג.
רטז רש"י שם הל' שריה דבר.
רז ויקרא כה. י. ברייתא שם.
ריח משנה שם. מור ושוע' שם.
ריט פסחים ק"ג. ב.
רכ ראה מ"מ תוי"ט. אמרי יעקב ביאורים ד"ה יכיר.
רכא ערכין פו. ס"ג (אף בפניו). רמב"ם הל' דעות פ"ז
רלב הל' (גנות) וזהו (אף בפניו). וכדלעיל א"ח ס' קנ
רלג וראת א"מ' יז' ע' הנא. אמרי יעקב ס"ק מו.

רכב משנה וברייתא כ"ג נה. ב. מור ושוע' שם.
רכג איוב ד. יד. ברייתא שם. מור ושוע' שם.
רכד דא"ש שם פ"ד ס' ב. מ"ע שם ס"ק ו.
רכה רמב"ם הל' מבירת פ"ד הל' ה'. ש"ע שם.
רכו רמב"ם שם. ש"ע שם.
רכז כדלעיל ס"ג. וש"נ.
רכח עיין ס"י תכ מ"ח בה"ח.
רכט לקמן ס"ל.
רל עיין רמב"ם הל' דעות פ"ז הל' ה' ובדלעיל ריש
הספק, וש"נ.
רלא סנהדרין פו. א.
רלב רמב"ם הל' סנהדרין פ"ז הל' א'. ובמ' המצות ל"ח שז.
רלג ויקרא יז. יד. גמרא שם. רמב"ם שם.

הלכות אונאה וגניבת דעת

כט וכן המכנה שם רע לחבירו²¹ אפילו הוא רגיל באורו כינויה²² ואינו מתבייש בו אם זה כוונתו לביישו²³ אסור משום אונאת דברים. ואם כיוושו ברכים אין לו חלק לעולם הבא²⁴. ואפילו שלא בפניו אסור משום לשון הרע²⁵ אם מתכוין לגנותו ולבוותו²⁶.

ומאד מאד צריך לזהר שלא לבייש שום אדם מישראל²⁷ בין בדברו בין במעשה. ואפילו עושה מעשה טוב ועל ידי זה כאה המושת לחבירו כמו שמצינו באחד מן החכמים שהיה רגיל להשליך מעות לעני בן טובים²⁸ בכל יום בבוקר השכם בסתר אחוריו הדלת שבשפתה הדלת ימצאם פעם אחת ביקש העני לידע מי הנותנם שם והלך לראות וברח החכם מפניו עד תוך כבשן האש כדי שלא יתבייש העני²⁹ שנתח לו לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חבירו ברכים שנאמר³⁰ היא מוצאת והיא שלחה אל המיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ולא אמרה לו בפירוש אלא ברמז אם יודה יודה ואם לאו לא תפרסמו³¹;

ל ואפילו המוכיח את החוטא צריך להוכיחו בינו לבין עצמו ולא ברכים³² שלא יתבייש. וצריך לדבר עמו בנחת ובלשון רכה³³ ולא ידבר עמו קשות עד שיכלמונו³⁴ אפילו בינו לבין עצמו³⁵ שנאמר³⁶ הוכח תוכיח את עמיתך יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חמת³⁷.

ואם לא חזר בו כסתרו³⁸ מכלימין אותו³⁹ ברכים ומחרפין אותו בפניו ומקללין אותו⁴⁰ ואת יולדיו⁴¹ בפניו עד שיהוו למוטב⁴². וכן כל העובר על דברי חכמים ולא חזר בו בתשובה מותר לקרותו עברייני⁴³ ואין בו משום אונאת דברים⁴⁴ שנאמר לא תגזו איש את עמיתו פירשו חכמים⁴⁵ עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות הוזהרה תורה על אונאתו ולא העובר עליהן ולא חזר בו אחר שהוכיחוהו כסתר ובלשון רכה⁴⁶.

רנ תורת כהנים קדושים פ"ד ה"ח. ערכין טו, ב. רמב"ם שם. סמ"ג ל"ח ג. וראה לעיל שם (שענבר ב"ח, ושמה מוכח דהיינו אפילו בינו לבינו).

רנא רמב"ם שם (בדברי שמואל). וכ"ה לעיל שם, וס"י תרה ס"ח.

רנב מגילה כה, ב (לבויה). רמב"ם שם. סמ"ג. הגהות מיימוניות. נחמקי יוסף (עיין שם דלא כסמ"ט, אהלי שיר' לציון דלקמן). וראה לקמן הל' נקי ג"ג ס"א.

רנג רמב"ם שם.

רנד רש"י שם ד"ה בג'.

רנה רמב"ם שם. וכ"ה לעיל שם וס"ה.

רנו שבת ט, סע"א. וכ"ה לעיל א"ח סי' ס"ב. ס"י תלם ק"א ס"ק א. שו"ת רמב"ם סי' כד. וראה לעיל א"ח סי' נה ס"ד וס"י תרס"א ס"א.

רנז וראים סי' קפ. סמ"ג ל"ח קטא (שאם הנהג אתך). הגהות מיימוניות הל' מכירה פ"ד אות ז (שאם הנהג עצמו). נחמקי יוסף ב"מ (לב, סע"ב). רמ"א סי' רכה ס"א (והסמ"ע שם ס"ק ד (שהק"י מה פירוש עצמו). לא עיין שם. דק בדרכי חשב' בשם הנחמקי יוסף. עיין שם בדרכי חשב' וד"ק). וראה אמרי עקיב ביאורים ד"ה פירוש.

רנח ב"מ נט, א. רש"י שם ד"ה עמיתו. וראה לק"ש ח"א ע"י 179 הערה 22.

רנט מה שאין כן לפני שהוכיחו. ראה תניא פ"ב. וראה לק"ש ח"א ע"י 179 הערה 22.

רלד רכי הנטא ב"מ נה, סע"ב (שאינו עולה מנהגם). רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ח (להורה). מור וש"ע סי' רכה ס"ח.

רלז גמרא שם. מור וש"ע שם.

רלו רש"י שם ה"ה דרש בה. מור וש"ע שם.

רלז ברייתא שם (דרש רבא) נ, א. אבות פ"ג מ"א. רמב"ם שם. והל' שכתוב פ"ג ה"ד. וכ"ה לעיל א"ח סי' קנן ס"ח.

רלח כדלעיל ס"ח וי"ג.

רלט ההגות מיימוניות שם אות א. וכ"ה לעיל א"ח שם ס"ח.

רמ גמרא שם. רמב"ם הל' דעות שם (צריך אדם להורה). מור וש"ע שם (זוה"ר).

רמא וראה מ"מ וצנינים.

רמב כתובות טז, ב.

רמג בראשית לח, כה כתובות שם. ב"מ שם.

רמד רש"י שם וט"ם.

רמה רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ח (בסתר). וכ"ה לעיל א"ח סי' קנן ס"ח (מכבירה שבסתר). סי' תרה ס"ח (כנ"ל).

רמו רמב"ם שם הל' ז' וכ"ה לעיל סי' קנן שם.

רמז רמב"ם שם הל'.

רמח רע"א שהיטנא ח"ג פ"ד קדושים פ, א.

רמט וקרא יט, י.

הלכות אונאה וגניבת דעת

ומותר לקרותו רשע בן רשע אף על פי שאביו צדיק^ט:

לא המאנה את הגר^{טא} בדרכים^{טב} עובר בשלשה לאוין וגר לא תונהיג^{טג} ולא תנוגו ארתויג^{טד} ולא תנוגו איש את עמיתויג^{טו} וגר בכלל עמיתויג^{טז} לכך צריך לזהר ביותר מאונאתויג^{טז}, והלוחצויג^{טז} ודוחקויג^{טז} בתביעת חוב^{טז} ואין לויג^{טז} עובר גם כן בשלשה לאוין^{טז} ולא תלחצני^{טז} וגר לא תלחץ^{טז} ולא תהיה לו כנושה^{טז} ולכן צריך לזהר גם מזה ביותר:

לב וצריך לזהר מאד כאונאת אשתויג^{טז} שלא לצערה בדרכים^{טז} שמתוך שדמעתה מצויה^{טז} פורענות אונאתה ממחר לבא^{טז}, ולעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בביתו של אדם אלא בשביל אשתויג^{טז} וכך אמרו חכמים^{טז} לבני דורם כבדו את נשותיכם כדי שתתעשרו:

הלכות מדות ומשקלות והפקעת שערים

דיני מדות ומשקלות והפקעת שערים וכו' כ"א סעיפים:

א השוקל לחבירו במשקל חסר מן המשקל שהסכימו עליו בני אותה העיר או המורד במדה חסרה מן המדה שהסכימו עליה הרי זה עובר בלא תעשה^א שנאמר^ב לא תעשו עול במדה במשקל ובמאזן. במדה זו מדידת קרקע^ג לשותפין שבאו לחלק^ד לא ימדוד לאחד כימות הגשמים ולאחר כימות החמה^ה מפני שכימות הגשמים ההכל הוא לח ומתפשט וכימות החמה מתוך יובשו מתקצר^ו וצריך לדקדק בחשבון מדידת קרקע על פי עיקר המתבאר^ז בחכמת התשבורת^ח שאפילו מלא אצבע מן הקרקע וראים אותה כאילו היא מלאה כרכום^ט. במשקל שלא ימזין משקלותיו במלח^י כדי שיקלו^{יא} ובמאזן היא מדה קטנה אחת משלשים וששה בלוג^{יב} והזהיר עליה הכתוב שלא לעשות כה בענין

יט רב איש סוחרין נב, א. רמ"א ס"ה תכ ס"ה. וראה לעיל א"ח ס"ה תרו"כ ס"ו. אמרו יעקב ביאורים ד"ה ומקלן.

יטא בדייתא ב"מ נג, ב.

יטב רש"י שם ד"ה המאנה.

יטג שבות כב, ב.

יטד ויקרא ימ, ט.

יטו ויקרא כה, יז.

יטז גמרא שם.

יטז מור וש"ע ס"ה רכה ס"ב.

יטז כריתות שם.

יטט רש"י שם ד"ה הלוחצו.

ע רש"י שם ד"ה לא תהיה.

עא כדלעיל ה"ל הלואה ס"ב.

עב גמרא שם.

עג שבות כב, ב.

עד שמות כג, ו.

עה שמות כב, כד.

עו גמרא שם ב"מ נג, א. מור וש"ע ס"ה רכה ס"ג.

עז רש"י שם ד"ה באונאת.

יעח גמרא שם. מור וש"ע שם.

יעט גמרא ורש"י שם ד"ה אונאתה. מור ומ"ע שם ס"ק ה.

יפ גמרא שם.

יפא גמרא שם.

א רמב"ם ה"ל גבה פ"ז ה"א. מור וש"ע ס"ה רלא ס"א.

ב ויקרא ימ, לה. רמב"ם שם. מור וש"ע שם.

ג בדייתא ב"ב פ"ט, ב. רמב"ם שם ה"ג.

ד רש"י ב"מ סא, ב ד"ה לא ימדוד. רשב"ם שם ד"ה שלא ימדוד.

ה כריתות שם. מור וש"ע שם ס"ה.

ו רש"י שם. רשב"ם שם ד"ה לאחד. מור וש"ע שם. סמ"ע שם ס"ק ל.

ז רמב"ם שם פ"ה ה"א (בכתבי הגניזות). מ"מ שם (התשבורת). ש"ע ס"ה רלא סמ"ז. סמ"ע שם ס"ק ל.

ח ב"מ קז, ב (כל פורתא). רמב"ם וש"ע שם (אצבע).

ט כריתות שם כ"ב פ"ב, ב. מור וש"ע שם ס"א.

י תוס' שם ד"ה שלא. מור ומ"ע שם ס"ק ז.

יא כריתות שם. רמב"ם שם ה"ז. וראה מ"מ תינונים.